

не затопіць сціплыя надгробкі, / Злучаюцца Лявонпаль і Парыж / Як родныя / Дзве / На планеце / кропкі” [1, с. 113].

Спецыфіка мастацкага асэнсавання Падзвіння як беларуска-латгальскага памежжа ў творах С. Панізніка заключаецца ў выкарыстанні эстэтычнага вопыту аўтараў Латгаліі (апяванне краявідаў, Дзвіны, сонца) і паэтаў Віцебшчыны (сцвярджэнне важнай ролі малой радзімы ў станаўленні асобы), у паказе цеснай сувязі мінулага і сучаснасці, у звароце па канкрэтных фактаў і біяграфій насельнікаў Віцебшчыны, у імкненні перадаць праз слова адметнасць этнагеаграфічнай прасторы (“асначы”, “ганкі”, “дрыса” і інш.), у метафарычнасці мовы.

ЛІТАРАТУРА

1. Панізнік, С. Стырно : вершы / С. Панізнік. – Мінск : Маст. літ., 1989. – 134 с.

*В.І. Русілка,
Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Маішэрава*

ТВОРЧАСЦЬ ЛАТГАЛЬСКАГА ПАЭТА АЛЯКСЕЯ САЛАЎЁВА

Творчасць Аляксея Салаўёва, высокапрафесійнага літаратара, ганаровага грамадзяніна Даўгаўпілса, у многім вызначае сённяшні стан культуры Латгаліі і дае багатыя магчымасці для вылучэння некаторых заканамернасцяў канцэптасферы ў літаратуры гэтага ўнікальнага рэгіёну і вызначэння тыпалагічных паралеляў з творчасцю паэтаў Віцебшчыны. Мэта дадзенай работы – сістэматызацыя звестак пра творчасць гэтага малавядомага ў Беларусі рускамоўнага латгальскага паэта, выяўленне мастацкай спецыфікі паэзіі А. Салаўёва і некаторых агульных для літаратуры беларуска-латышкага памежжа канцэптаў прасторы.

Аляксей Салаўёў, які ў 2012 годзе адзначыў сваё 80-годдзе, – адна з найбольш яркіх індывідуальнасцей ў сучаснай паэзіі Даўгаўпілса, па словах паэтэсы Ф.Осінай, гэта “сімвал культурнага жыцця горада” [1, с. 260]. Заслужаны журналіст Латвіі, ён паўвека адпрацаваў на радыё, у рэдакцыях гарадскіх газет, што дало каштоўны жыццёвы вопыт і выпрацавала актыўную жыццёвую пазіцыю: А.Салаўёў быў дзеячам шэрагу асветніцкіх, прыродаахоўных, гуманітарных таварыстваў. З’яўляўся членам Саюза пісьменнікаў СССР і Латвіі, аднак у 90-я гады выйшаў з усіх арганізацый – у гэтым таксама выявілася прынцыповая пазіцыя творцы, які катэгарычна не прымае палітызацыю літаратуры, этнічны разлад, цынічную ўладу грошай.

А. Салаўёў – аўтар шасці кніг паэзіі: “Зямля мая, Латгалія” (1958), “Простыя цуды” (1971), “Сонечная ніць” (1986), “Вечнае неба” (2000), “Горад чаек і лебедзяў” (2005), “На беразе вялікай ракі” (2012). Народжаны ў сям’і рускіх старавераў у невялікай латгальскай вёсачцы Сотнікава Краслаўскага раёна, А.Салаўёў заўсёды пазіцыянуе сябе як прадстаўніка менавіта латгальскай самабытнай культуры. Першая кніга аўтара, па словах доктара філалогіі Ф.Фёдарова, “апявала Латгалію, яе цішыню, яе неба, яе пяшчотную зеляніну, яе дрэвы, яе людзей” [1, с. 4]. Тэма Латгаліі дамінуе і ў кнігах, выдадзеных аўтарам у XXI стагоддзі. У прадмове да кнігі “Горад чаек і лебедзяў” (2005), прысвечанай 750-годдзю Даўгаўпілса, паэт зноў настойліва называе сябе “латгальскім літаратарам”.

А. Салаўёва, які атрымаў філалагічную адукацыю ў Даўгаўпілскім універсітэце, лічаць сваім літаратурным настаўнікам многія яркія прадстаўнікі сучаснай літаратуры Даўгаўпілса (Я. Голубеў, Ф. Осіна, Л. Кудрашова), якія высока цэняць яго паэзію за “седовласую мудрость”, “янтарную празрачнасть” радка, уменне сказаць адначасова проста і вельмі глыбока.

Адметнасць творчай індывідуальнасці А. Салаўёва – высокая культура мастацкага вобраза, глыбіня філасофскай думкі, якая ўвасабляецца ў асацыятыўна-ўмоўныя, нярэдка абстрагаваныя вобразы. Вось паэтычнае асэнсаванне працэсу творчасці:

Ритмы и рифмы.
(Волны и мыс) –
Звук повторив,
Мы
Вызовем смысл.
Дух, привиденье,
Призрак, фантом...
Стихорожденья
Таинство в том
Преображенье. [2, с. 82]

Паэт умее выказаць думку сцісла, пункцірам слоў вызначыўшы істотнае.

Канцэптасфера (тэрмін Д.С. Ліхачова) паэзіі Салаўёва, паэта-філосафа, арыентаванага на класічную рускую культуру, вызначаецца дамінаваннем маральна-этычных канцэптаў (душа, сумленне, шчырасць, праўда) і ўзмоцненай увагай да канцэптаў свету (прастора і час). У паэзіі сталага аўтара глыбока асэнсоўваецца канцэпт “жыццё”, які ўвасабляецца праз трапную мастацкую дэталі:

Как незаметно жизнь прошла,
Отговорила, отзвучала...

А старость – лодка без весла,
Приткнувшаяся у причала. [2, с. 144].

Філасофскія разважэнні паэта прасякнуты гуманістычным аптымізмам:

Жизнь побеждает вечно –
Даже
Ценою гибели своей –
Всегда иная
И все та же: как отчий облик сыновей. [2, с. 144]

Як сведчаць прыведзеныя ўрыўкі з паэтычных тэкстаў, абстрактны вобраз у А.Салаўёва заўсёды ўдала падмацаваны канкрэтна-пачуццёвым ці нават рэчыўным. Так, маральны канфлікт пакаленняў, да асэнсавання якога былога журналіста падштурхнуў газетны факт пра забойства сынам бацькі і маці, вырашаецца ў лаканічным, прасякнутым болей вершы праз выразны зрокавы малюнак і трапнае, ідэйна напоўненае параўнанне:

... Качалка-конь,
Игрушка сломанная.
Лежит, как падаль, на снегу...

А. Салаўёў – майстар жывапіснай, насычанай фарбамі пейзажнай лірыкі, значнасць якой ён падкрэслівае, нібы апраўдваючыся перад чытачом: “К природе любовь – / Не бескрылость...” [2, с. 150] Вобразы паэта яркія і эмацыянальна насычаныя:

...Кровопотек на небосклоне.
Самосожжение осин. [2, с. 150]

Пейзаж у А. Салаўёва – выразна ўрбаністычны, насычаны рэаліямі Даўгаўпілса:

На зимний город поглядишь,
И станет зябко на душе.
Сугробы. Льдистый шифер крыш,
Деревья из папье-маше. [2, с. 150]

Малюнкі прыроды часта маюць філасофскі падтэкст: “Настоящее, предстоящее.../ Время дало зиме пинок...” [2, с. 142]

Такім чынам, філасофская заглыбленасць думкі і схільнасць да абстрагаванага пісьма не прырэчыць у паэзіі А. Салаўёва, які называе сябе “бытописателем”, пераканальнаму ўвасабленню першаснай, канкрэтнай рэальнасці. Асабліва відавочна гэта ў дачыненні да ўвасаблення прасторавых канцэптаў “горад”, які ў паэта заўсёды і адназначна тоесны паняццю “Даўгапілс”, і “рака”, што ўстойліва асацыюецца з назвай “Даўгава”. Гэтыя канцэпты маюць выразны

этнацэнтрычны характар і адлюстроўваюць спецыфіку мыслення латгальскага паэта.

Даўгаўпілс, “старинный город, оседлавший реку”, яго слаўная гісторыя ад “язычников-латгалов” да сённяшняга дня, яго адметнасць, звязаная з полікультурнасцю і насычанасцю духоўнага жыцця, глыбока асэнсавана ў гісторыка-лірычным паэтычным нарысе “Вид на город с дамбы”.

Дзвіна для паэта – нязменны атрыбут горада, які дае магчымасць спасцігнуць яго гістарычную своеасаблівасць. Аднак у гэтым творы рака неад’емна звязана з паняццем “дамба”, якая, “как пояс, стягивает город”. Тварэнне расійскага капітана Мельнікава, плаціна засцерагае Даўгаўпілс ад вясенняй паводкі, калі рака ператвараецца ў “ашалелую стыхію”:

Как лошадь, оборвавшая поводья,
Взбегает Даугава по ней
Вверх,
Вал за валом,
Встречает дамба...
Отбрасывая вспять – опять, опять,
Смирная буйный нором... [2, с. 6].

Заканамерна, што для паэта-філосафа дамба – не толькі геаграфічны аб’ект, але і сімвалічны вобраз шляху, які “соединяет прошлое с грядущим, / С Востоком – Запад, / Латвию с Россией.” [2, с. 5].

Гісторыка-лірычны нарыс А. Салаўёва захопляе маштабнасцю паэтычнай задумы (асэнсавана гісторыя горада на працягу сямі з паловай стагоддзяў) і ўвагай да канкрэтных дэталей (старая крэпасць, заводы, гасцініца, дамы, школы, два масты, кавярні, ларкі – такое ўражанне, што чытач разам з паэтам няспешна, роздумна ідзе па вулічках горада).

У гісторыі Даўгаўпілса зліліся лёсы розных народаў: латышоў, латгалаў, палякаў, рускіх, яўрэяў, цыган, немцаў, эстонцаў, літоўцаў, украінцаў, татар-мусульман і “белорусов витебских корней”. А. Салаўёў стварае пераканальныя партрэты гістарычных дзеячаў розных эпох, якія ўнеслі свой важкі ўклад ў гісторыю горада. У нарысе адлюстравана дзейнасць шасцідзсяці адной канкрэтнай асобы, якія сфармавалі адметнасць горада. Многія з гэтых людзей, высланыя на былую ўскраіну Расійскай імперыі, былі паэтамі, вольналюбцамі, рамантыкамі. Творчы дух на працягу многіх стагоддзяў вызначаў атмасферу Даўгаўпілса, горада паэта Райніса, мастака Роткі, музыканта Строка. Думаецца, менавіта ў гэтым прывабнасць Даўгаўпілса:

Наш город –
Рядовой, провинциальный,
Обычный, –
В чем-то все же необычен... [2, с.14].

Райніс, Пумпур, Кюхельбекер, Дабычын, вязень даўгаўпілскага “Шталага” Муса Джаліль і яшчэ дзесяткі творчых асоб, імёны якіх так ці інакш звязаны з горадам, – знаходзячы для кожнага адметнае слова, паэт пераконвае нас не ў правінцыйнасці, а ў культурнай унікальнасці роднага горада. У мастацкую структуру паэмы арганічна ўпісваюцца іменны педагогаў-асветнікаў і ўрачоў – заснавальнікаў бальніцы, хірургаў, тэрапеўтаў...

Калі зварот да творчых асоб у такім творы прадказальны, то паэтызацыя людзей звычайных, нерамантычных прафесій (купцоў, фабрыкантаў, ткачоў і пекараў, краўцоў і інш.) – ход арыгінальны і па-мастацку апраўданы. З вялікай цікавасцю павінны чытаць гэты твор і нашчадкі тых, чые імёны названы, і проста сённяшнія гараджане.

Мастацкім сімвалам адзінства розных народаў з’яўляецца ў нарысе Даўгава-Дзвіна:

А Даугава все бьет волной о берег,
Вздымая ил и тлен со дна,
Одна –
Единая –
На три страны-соседки [2, с. 22].

Вобраз Дзвіны-Даўгавы ўстойліва прысутнічае ў канцэптасферы як паэзіі Латгаліі, так і Віцебшчыны. Да яго часта звяртаюцца даўгаўпілсцы С. Валодзька, А. Сазанкова, Я. Голубеў, віцябляне Д. Сімановіч, Т. Краснова-Гусачэнка, А. Салтук, Л. Сіманёнак. Агульнае сэнсавое напаяненне гэтага вобраза – архетып гістарычнай сувязі пакаленняў і народаў. Аднак кожны з паэтаў знаходзіць індывідуальнае ўвасабленне вобраза: Д. Сімановіча захапляе роднае аблічча старажытнага Віцебска, “изрезанное, как морщинами, / Лучёсой, Витьбой и Двиной” [3, 215], як сімвал жыццёвага шляху і жаночай долі асэнсоўваецца вобраз Дзвіны ў паэзіі Л.Сіманёнак (верш “Дзвiна”), як знак роднасці з пакінутай “малой” радзімай – у паэзіі А. Салтука, С. Валодзькі і іншых аўтараў.

Як магутная аб’яднальная сіла, што канцэнтруе ў сабе ідэю гістарычнага адзінства славянскіх народаў і іх дружбы з латышамі, выступае рака ў “Паэме аб Дзвіне” віцебскай паэтэсы Т.Красновой-Гусачэнкі, якая ўжывае не толькі сучасную назву Дзвіны, але і другія яе гістарычныя і рэгіянальныя назвы (Эрыдан, Рубон, Турун, Танаір, Радан, Дзіна, Віна), падкрэсліваючы шматзначны сэнс вобраза.

Канцэптасфера паэзіі А.Салаўёва вызначаецца разнастайнасцю, гарманічным суіснаваннем універсальных і этнаспецыфічных латгалскіх канцэптаў, увасобленых з вялікай мастацкай пераканальнасцю. Асэнсаванне канцэпта “Дзвіна” ў паэзіі А.Салаўёва і віцебскіх аўтараў сведчыць пра агульныя вобразы ў літаратурах памежжа.

ЛІТАРАТУРА

1. Соловьев, Алексей. На берегу большой реки: [стихи] / Алексей Соловьев; вступ. ст. Федора Федорова. – Даугавпилс: Hronos, 2012. – 260 с.: ил.
2. Соловьев, Алексей. Город чаек и лебедей: [стихи] / Алексей Соловьев. – Даугавпилс: [Б.и.], 2005. – 155 с.: ил.
3. Симанович, Д. Избранное / Д. Симанович – Минск: Маст. літ., 1995. – 381 с.

В.В. Лапацінская,

Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава

ПАСТАНОЎКІ П’ЕСЫ ЯНА РАЙНІСА “ВЕТРЫК, ВЕЙ!”: ПАРАЎНАЛЬНЫ АСПЕКТ

У 1926 годзе ў Віцебску быў заснаваны Тэатр імя Якуба Коласа, які першапачаткова меў назву другі Беларускі дзяржаўны тэатр, створаны на базе Маскоўскага мастацкага акадэмічнага тэатра. Гэта падзея стала вызначальнай для грамадскага жыцця горада і для наступнага развіцця культурных сувязей. “У першых водгуках у друку выказвалася пахвала, захапленне маляўнічасцю і зладажанасцю спектакляў: “Самае каштоўнае ў нашым тэатры – яго нацыянальная самабытнасць... Аб ігры не прыходзіцца спрачацца... Яна ў Белдзяржтэатры – на вышыні” і г.д.” [1, 208]. Пры адкрыцці тэатра прысутнічалі Якуб Колас і Ян Райніс, п’есы абодвух аўтараў потым з поспехам ставіліся на яго сцэне.

Мэта нашага даследавання – вызначыць адметнасці пастановак рэжысёра О. Кродарса п’есы Яна Райніса “Ветрык, вей!” Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатрам імя Якуба Коласа ў Віцебску і Рыжскім тэатрам Дайлес для раскрыцця характара творчых узаемасувязей Віцебшчыны і Латвіі.

П’еса “Ветрык, вей!” была напісана Янам Райнісам у 1913 годзе і стала адной з самых прыгожых любоўных гісторый. Назву драматычнаму твору даў радок з латышскай народнай вясельнай песні. У казачны і песенны матыў Ян Райніс заключыў вялікую жыццёвую праўду. Старадаўні народны сказ пра дзяўчыну-сірату і злую мачаху пісьменнік развіў у драматычную гісторыю пра пакуты і духоўную чысціню народа. Ідэю твора можна абзначыць як думку аб